

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Heiberg, J. L.

Kvindespørgsmaalet i det gamle Athen.

Kjøbenhavn : Kleins Forlag, 1891

27 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

STUDIER
FRA
SPROG- OG OLDTIDSFORSKNING

UDGIVNE AF DET PHILOGISK-HISTORISKE SAMFUND

Nr. 2

KVINDESPØRGSMÅLET
I DET GAMLE ATHEN

AF

J. L. HEIBERG

KJØBENHAVN
KLEINS FORLAG

1891

Kjøbenhavn I. Cohens Bogtrykkeri.

Naar man vilde spørge en ung Dansk, som stod i Begreb med at gifte sig, om hans Bevæggrund til dette Skridt, vilde han, idetmindste naar han hørte til de „dannede“ Klasser, upaatvivlelig svare, at han var forelsket og længtes efter et nærmere aandeligt og legemligt Samliv med den Kvinde, han havde valgt. Saa indlevede er vi i den Opfattelse, at Kjærlighed er den nødvendige Forudsætning for et ret Ægteskab, at selv, naar vitterlig andre Hensyn har været afgjørende, opretholde alle Parter den Fiction, at Kjærlighed har været Motivet. Derimod skyr man forud at tale om eller blot tænke paa den mest indgribende og nærliggende Consequens af Ægteskabet, Børnene; det er ikke frit for, at denne kommer den romantiske Opfattelse af Ægteskabet noget paa tværs, og man kan af og til, især i Damedoveller, træffe harmfulde Udbrud om det „brutale“ Vielsesritual, fremkaldte ved dettes Antydninger i den Retning, som ganske vist ogsaa gaa ud fra den grundforskjellige, gammeltestamentlige Opfattelse af Forholdet mellem Mand og Kvinde.

Hvis man derimod havde spurgt en ung Athenienser fra den egenlig antike Tid om hans Motiver til at indgaa Ægteskab, vilde han have svaret omtrent som saa: Jeg gifter mig for at faa ægte Børn og legitime Arvinger til mit Gods, der kan støtte mig i min Alderdom, bevare min Slægt og bringe Dødningeofter paa min Grav.

Næsten som en juridisk Definition fremtræder denne Opfattelse i en Retstale omtrent fra Demosthenes' Tid, i hvilken der ivres stærkt imod at give Concubinat Anerkjendelse som Ægteskab; der hedder det: Hetærerne have vi for vor Fornøjelses Skyld, Concubiner for Legemets daglige Pleje, men Ægtehustruer for at avle ægte Børn og for at have en paalidelig Vogterske af Formuen. Og i denne Opfattelse, der er den ældgamle Støtte for Monogamiet, bunder bl. a. den store Forskjel, der altid har været gjort paa Mandens og Hustruens Utroskab; den sidste tilintetgjør selve Ægteskabets Formaal, at faa ægtefødte Livsarvinger. Det er altsaa mindre vel betænkt, naar en hidsig Agitation i denne Forskjel, der er saa dybt begrundet i Menneskets Natur, saaledes som den har udviklet sig i Samfundsformerne, har villet se en vilkaarlig Indretning til Mandens Bekvemmelighed.

Denne Fremhæven af Børnene som Ægteskabets Formaal var hos Athenæerne — i den ældre Tid, som vi kjende den fra Homer, og hos Spartanerne vare Forholdene ikke saa lidt anderledes — saa dominerende, at den kvalte alle andre Hensyn. Om personlig Tilbøjelighed blev der slet ikke spurgt; de unge kjendte saa godt som ikke hinanden, og den eneste Lejlighed, unge Piger havde til at se og ses, var Fester o. l., hvor der neppe var synderlig Mulighed for virkeligt Samvær med unge Mænd. Et stærkt Indtryk af de attiske Kvinders haremsagtige Indespærring faar man ved de talrige Steder i Retstalerne, hvor det betegnes som den største Haan og Fornærmelse, naar en fremmed Mand i Husherrens Fraværelse kom ind til Husets Damer, selv om han intet særligt usømmeligt foretog sig.

Hvor lidt Hensyn man tog til den personlige Følelse, ses bedst af en Lovbestemmelse som den, at en Kvinde, som blev Hovedarving, var forpligtet til at ægte den efter hende nærmest arveberettigede Mand, selv om hun

for at opfylde denne Forpligtelse maatte hæve et allerede indgaaet Ægteskab; hun betragtedes ligefrem som en Del af Arven (Demosthenes bruger derfor ogsaa et Sted det ganske adaequate Udtryk: at arve sig en rig Arvedatter).

Heller ikke i Ægteskabet kunde der ret vel blive Tale om noget aandeligt Samliv. Manden var største Delen af Dagen ude af Huset, optaget af Forretninger eller af det offentlige Liv efter en langt større Maalestok end nutildags, idetmindste i Norden. Som Exempel kan anføres, at Sokrates i Platons Symposion først er til Gilde hele Natten hos Agathon, derefter om Morgen gaar til sine sædvanlige Beskæftigelser for først næste Aften at vende hjem.

Desuden tilegnede Mændene sig med Begjærlighed den højere og selvstændigere Dannelse og Aandsudvikling, som muliggjordes ved Philosophiens energiske Fremadstræben og Sophisternes Populariseringen af dens Resultater og Methode, medens Kvinderne blev staaende paa det af Mændene forlængst forladte Standpunkt: at modtage al Belæring ved Traditionen. Det er klart, at den derved skabte Kløft, der havde været ukjendt for den ældre Tid, maatte blive ganske anderledes dyb hos de bevægelige og for saadanne Undersøgelser særligt oplagte Atheniensere end f. Ex. hos Spartanerne, der stod udenfor denne Bevægelses Brændpunkter.

Der var saaledes allerede i det V. Aarhundrede Spirer nok tilstede i Athen til at ødelægge det gamle naive Forhold og den Tilfredsstillelse, man fandt deri, som hos Homer ofte giver sig et meget tiltalende Udtryk. Men overfor disse Mangler ved Ægteskabet var Mændene dog nogenlunde vel stillede. Det offentlige Liv og aandelig Syssel kunde nok fylde deres Liv. (Ønskede de Omgang med Kvinder, tilbød der sig ogsaa Lejlighed nok dertil i mange Nuancer, lige fra Hetærerne, der ofte

netop vidste at gjøre sig interessante ved en højere Dannelse i Tidens Smag, til de simple Skøger. I en Samtale med sin ældste Søn siger saaledes Sokrates hos Xenophon, at Hensigten med Ægteskabet ikke kan være Kjønsdriftens Tilfredsstillelse; „thi af Midler til dens Tilfredsstillelse er der fuldt op paa Gader og Stræder og i Bordellerne.“ Mandens Utroskab dømtes meget mildt; saaledes anbefaler Hippokrates oftere Omgang med Kvinder som diætetisk Middel, og Solon indrettede Bordeller i Athen „af Hensyn til Ungdommens overstrømmende Livskraft“; de var befolkede af Slavinder, og i det hele maatte Slaveinstitutionen i høj Grad vanskeliggjøre en strængere Opfattelse af Ukyskhed hos Manden. Endelig maa man ikke overse, at Grækerne i Forholdet til unge Mænd havde et Surrogat, hvorved mange af de Følelser vakttes og næredes, som nu søges tilfredsstillede ved Forbindelse med en Kvinde. Over de hæslige Udvæxter paa dette Forhold, som allerede Oldtiden fordømte, maa man ikke glemme, at det ofte var absolut rent og til megen Gavn og Tilfredsstillelse for begge Parter.)

Kvinderne maatte derimod lide meget under de paapegede Misforhold, og den ensidige Betragtning af Ægteskabet hævnede sig ved en stærk Corruption af den. Selvfølgelig var der mange lykkelige Ægteskaber, og vi stode ofte paa Udtalelser om en god Hustrus Værd og et trofast Samlivs Lykke, karakteristisk nok særligt ofte og varmt hos Sophokles, Typen for den harmoniske Forening af det gamle og det ny. Et uforkasteligt Vidnesbyrd er ogsaa de attiske Gravmæler, hvor det ægteskabelige Forhold flere Gange er fremstillet med en saadan Inderlighed, at man ikke kan tage det som noget conventionelt, især da der var andre Motiver nok at vælge for den overlevende Ægtefælle.

Men i det hele maa det have staaet meget daarligt

til med de attiske Kvinder. Nærmest som et Curiosum skal det nævnes, at, medens Grækerne ellers var og er et meget ædrueligt Folk, saa klages der jævnligt og stærkt over Kvindernes Drikfældighed; de synes at have søgt Trøst i Flasken for deres ægteskabelige Gjenvordigheder, og Adgangen til Vin var dem jo let. Endog udenfor Grækenland vakte dette Forhold Opsigt; i et indisk Digt kaldes Grækerne „Javanas, hvis Kvinder ere drukne“. Værre var det, at Kjønskjærligheden, som tilsidesattes ved Ægteskabets Indgaaelse, valgte sig andre Mænd til Gjenstand, naar den ikke fandt Tilfredsstillelse i Ægteskabet, saa at Ægteskabsbrud fra Kvindens Side trods de haarde Straffe ikke forekom ganske sjældent. Som Exempel hidsættes et Stykke af en Tale af Lysias, skreven for en Mand, der havde grebet sin Kone in flagranti og slaaet hendes Elsker fordærvet; i den Sag, der i den Anledning blev anlagt mod ham, uagtet han kun havde benyttet sin lovlige Ret, fremstiller han Sagen saaledes for Dommerne:

„Da jeg havde besluttet mig til at gifte mig og hjemført en Kone, forholdt jeg mig i Begyndelsen saaledes overfor hende, at jeg hverken smaaligt saa hende paa Fingrene eller ganske lod hende gaa efter sit eget Hoved, men jeg passede paa hende saa vidt muligt og havde et Øje med hende, som rimeligt var. Men da jeg fik en Søn, saa nærede jeg fuld Tillid til hende og lod hende raade med al min Ejendom, idet jeg mente, at et Barn var det bedste Baand mellem to Mennesker.

„I Førstningen var hun ogsaa rigtig brav; hun var en god Husholder, yderst sparsommelig og nøje paa det. Men da min Moder saa døde, blev hendes Død Anledning til alle mulige Ulykker for mig. Da min Kone nemlig gik med til hendes Begravelse, fik dette Menneske (Elskeren) Øje paa hende og fik hende tilsidst forført.

Han passede nemlig Pigen op, naar hun gik paa Torvet, snakkede for hende og fik hende paa sit Parti.

„Jeg ejer nu, mine Herrer Dommere — thi ogsaa det maa jeg sætte jer ind i — et toetages Hus med ligestor Lejlighed for Mændene og for Kvinderne i begge Etager. Da vi nu havde faaet en lille Dreng, gav hans Moder ham Bryst, og for at hun ikke, naar han skulde i Bad, skulde risikere noget ved at gaa ned ad Trappen, boede jeg ovenpaa og Fruentimmerne nedenunder, og det var allerede blevet en Vane, at min Kone jævnlig sov nedenunder hos Drengen for at give ham Bryst og for at han ikke skulde skriges. Det gik lang Tid saaledes, og jeg nærede aldrig nogen Mistanke, men var saa enfoldig, at jeg troede, at min Kone var den skikkeligste i den ganske By.

„Men senere hen kom jeg engang uventet hjem fra Landet, og da vi havde spist til Aften, skreg Drengen og var urolig, fordi Pigen med Villie drillede ham til det; Elskeren var nemlig dernede, det har jeg altsammen senere faaet at vide. Saa sagde jeg til min Kone, at hun skulde gaa ned og give Drengen Bryst for at faa ham til at tie. Men hun vilde først ikke, hun var altfor glad ved at se mig igjen efter saa lang Tids Forløb; men da jeg blev ærgerlig og sagde, at hun skulde, svarede hun: Maaske for at du imens kan lokke for Pigen heroppe; du har allerede en Gang før været efter hende i Fuldskab. Saa lo jeg, og hun rejste sig og gik, men lukkede Døren og skød Slaaen for som i Spøg. Og jeg, som ikke tænkte videre derved eller havde nogen Mistanke, lagde mig gladelig til at sove, træt efter Rejsen som jeg var. Men da det omtrent var Dag, kom hun og lukkede op, og da jeg spurgte, hvorfor Døren havde gaaet om Natten, svarede hun, at Lampen hos Drengen var gaaet ud, og saa havde hun ladet den tænde hos Naboens. Jeg tav dertil og troede, at det var sandt.

Det forekom mig nok, at hun var sminket, uagtet hendes Broder var død for knap en Maaned siden, men alligevel sagde jeg ikke noget derom, men gik ud i Tavshed.“

En anden gift Kone, som Elskeren har forladt, aabner saa Mandens Øjne og angiver den Skyldige, hvem han derefter griber paa fersk Gjerning og afstraffer.

Denne lille Historie røber en saa durkdreven Frækhed og Rutine, at den bliver et Vidnesbyrd om en udbredt Fordærvelse. Med saadanne Træk maa man sammenholde Euripides' idelige Angreb paa Kvinderne, deres Usandfærdighed og Rænker, som sikkert tildels beror paa personlige bitre Erfaringer. Et Resumé deraf lader Aristophanes ¹⁾ i „Thesmophoriefesten“ en Kvinde give som Anklage mod Euripides:

I lange Tider har det skaaret mig i Hjærtet
at se, hvordan vi af Euripides blev ærtet.

Hvad maa vi høre dog af denne Skrælling,
en værdig Søn af en Grønthandlerkælling!

Hvor blot der findes Folk og Skuespil og Chore,
der gaar det med hans Skældsord løs paa Tælling:

»Du frække Trækkerske«, »Mandtækkerske« og »Hore«,
»Ordgyderske«, »Edbryderske«, »Vinnyderske i det Store«
»Selv uden Saft og Kraft I tære Mandens Kræfter.«

Euripides' Advocat svarer hertil, at vel har Euripides været slem ved Kvinderne, men dog langt fra saa slem, som de fortjente:

¹⁾ Af de Stykker af Aristophanes, der her komme i Betragtning, er der ikke udgivet nogen dansk Oversættelse. Den Fordanskning, som er benyttet i dette og alle følgende Citater af Aristophanes, skyldes Cand. Vilh. Andersen, som velvilligst har oversat de paagjældende Steder til Brug i dette lille Skrift.

Men hvorfor er vor Vrede da saa knusende imod den stakkels Mand, der røbed to og tre af vore Fejl? — vi har to tusende.

Derpaa diskler han — det er en som Kvinde forklædt Mand — op med nogle Skarnsstykker, der ikke give Historien hos Lysias noget efter og sikkert er grebne ud af Livet.

Med saadanne Træk in mente kan man næsten forstaa det, naar Euripides lader en af sine Personer, den kvindesky Hippolyt, udbryde:¹⁾

O Zeus! hvi gav til Plage du for alle Mænd
de lede Kvinder Bolig under Solens Lys?
Nej! vilde du forplante Menneskenes Slægt,
ej burde den da spiret frem af Kvindens Skød;
til dine Templer kunde Manden dig jo bragt,
som han behaged, Kobber, Jern og røden Guld
og derfor kjøbt sig Sønner af forskjelligt Værd
alt efter Gavens Størrelse; da havde han
i Frihed uden Kvinder levet i sit Hus.

Allerede i disse Ord med al deres Naivetet, som forøvrigt er bevidst og afpasset efter den talendes Personlighed, dæmrer Spørgsmaalet om Muligheden af Forplantelse uden Ægteskab, og de skildrede ulykkelige Ægteskabsforhold maatte lægge Tanken om en Reform deraf nær nok.

Det var ogsaa kun denne Side af Kvindespørgsmaalet, der kunde komme frem i Oldtiden; den Side deraf, som nu træder i Forgrunden, Omsorgen for den ugifte Kvindes Stilling i Samfundet, kunde derimod ikke faa nogen Betydning, da det aabenbart var yderst sjældent, at en

¹⁾ Wilsters Oversættelse, der dog ikke naar Originalens Energi.

Kvinde forblev ugift. Hippokrates ender saaledes sin Beskrivelse af en Cur, man skal anvende mod visse Sygdomme, der særligt optræde hos gamle Jomfruer, med den Opfordring til Lægen: endelig skal man raade dem til at gifte sig. Endog Enker og fraskilte Hustruer — og dem var der mange af — blev i Reglen gifte igjen, ofte flere Gange; de Slægtninge, der havde Bestemmelsesret over dem, havde alt for megen Interesse af at faa dem gifte til at lade dem blive siddende, naar de kunde udrede den nødvendige Medgift.

Derimod kan man være sikker paa, at Ægteskabet har været stærkt sat under Debat Mand og Mand imellem, om end denne vel mest har indskrænket sig til Klager og Forbandelser i Euripides' Manér. Hvad Kvinderne tænkte desangaaende, ved vi ikke; de har vel indskrænket sig til at hævne sig ved at gjøre deres Ægteherrer Livet surt. Heller ikke savnes Exempler paa Tøffelregimente; saaledes er Strepsiades i Aristophanes' „Skyerne“ slemt i Vinden overfor sin fornemme Kone og hendes Hr. Søns noble Passioner.

Ogsaa Aristophanes' kaade Skildringer af Kvinde-regimente i „Lysistrata“ og „Kvinderne paa Folkeforsamling“ har dog vistnok saa megen real Grund under Fødderne, at Kvinderne under de sørgelige politiske Tilstande i Athen begyndte at interessere sig for Stats-sager og snakke Politik. Idetmindste klinger en Replik som denne (Lysistrata hos Aristophanes) ikke som bar Løjer:

I den forrige Krigs besværlige Tid, skal jeg vist ikke glemme, hvor sagtnodig vi fandt os i alt, hvad de Herrer maatte bestemme.

Og vi maatte ej kny. Men det siger jeg: I behaged os ikke. Og vi kjendte Jer! Jo! Tit og ofte, naar stille vi sadde derhjemme,

og vi hørte, hvordan med den vigtigste Sag I var kommet i
Klemme,
og jeg spurgte min Mand med et angstfuldt Sind, men med
smilende Blikke:
»Hvad nyt har vel Folket idag paa Søjlen at skrive be-
sluttet?
Bli'r det Fred og Forlig?« »Pas dig selv!« hed det bistert
til Svar paa Minuttet,
»Hold din Mund!« Og jeg holdt den betuttet.

Til en sammenhængende Speculation over Ægte-
skabet og Kvindesagen var imidlertid hverken Kvinderne
eller Mændene i Almindelighed i Stand. I dette Stadium
træder Sagen først ind ved Platon.

I IV. Bog af „Staten“, der hører til de først ud-
givne Dele af dette Platons Hovedværk,¹⁾ henkaster han
en Antydning af, at de højere Classer i hans Idealstat,
naar de faa den af ham foreslaaede rationelle Op-
dragelse, nok vil komme paa det rene med, at Kvinder,
Børn og Ejendom bør være fælles. At denne Udtalelse
vakte uhyre Opsigt og, rimeligvis commenteret og videre
udmalet efter Platons og hans Omgivelsers mundlige
Ytringer, har været almindeligt Discussionsæmne i Athen,
fremgaar deraf, at Aristophanes i en hel Komædie drager
tilfelts derimod, dog uden at nævne Platons Navn.

Det er nemlig højst sandsynligt, at „Kvinderne paa
Folkeforsamling“ (Ekkiesiazusai) sigter til Platons Ideer.
Gangen i dette overordenlig morsomme Stykke er føl-
gende. Kvinderne, der er misfornøjede med Mændenes
jammerlige Statsstyrelse, møde efter Opfordring af Praxa-
gora, for at forberede et Kup, med forlorne Skæg og i

¹⁾ Den i det følgende givne Fremstilling af Forholdet mellem
„Staten“ og Aristophanes beror paa nyere Forskninger
over „Statens“ Tilblivelseshistorie, men kan ikke gjøre
Fordring paa at være mere end en sandsynlig Hypothese.

At deres* Levemaade vel er saa solid * (Kvindernes)
som vor, bevises let. End, som i Arilds Tid,
de vadske deres Uldtøj: een som alle
staa de paa Ho'det i den varme Balle,
og paa Forandring kunde ingen falde.
Var det saa vel med os, der søge kun det Ny,
for det paa ny at fly, kom Lykken til vor By.
I Køkkenet de rage, som i de gode, gamle Dage,
Kurven paa Ho'det tage, som i de gode, gamle Dage,
paa Thesmophorier drage, som i de gode, gamle Dage,
og bage deres Kage, som i de gode gamle Dage,
og plage deres Mage, som i de gode gamle Dage,
og ingen Bøler vrage, som i de gode, gamle Dage,
i søde Sager snage, som i de gode, gamle Dage,
lade sig Mosten smage, som i de gode, gamle Dage,
og beligges uden at klage, som i de gode, gamle Dage.)
Jo, jo! dem kan I trøstig Statens Styr betro.

Efter at Kvinderne saa er marscherede af til Forsamlingen, præsenteres Praxagoras forladte Ægtemand,

som har været nødt til at gaa udenfor og i sin Be-
trængthed har maattet tage sin Kones Klæder, da hun
jo er løbet med hans. Hans Nabo kommer forbi og
vil have ham med til Folkeforsamlingen, men Situationen
hindrer ham deri. Inden han endnu er bleven klar,
kommer allerede en anden Mand tilbage fra Forsamlingen
og fortæller mærkelige Ting. En stor Masse Mennesker,
som man ellers ikke havde set paa Pnyx, spinkle Mælke-
vandsansigter — „formodenlig Skomagere“, d. v. s. Folk
med stillesiddende Hjemmearbejde — havde besat alle
Pladser, saa at mange Mænd, der efter Sædvane havde
givet sig god Tid, maatte gaa bort uden at faa Plads
og uden deres Diæter. „Skomagerne“ havde udpebet
alle Talere — lejlighedsvis gives der en lille Prøve efter
Naturen paa Datidens forskjellige ledende Mænds Manér
at tale paa —, indtil en af deres egne stod op, skældte
Mændene bravt ud og foreslog at lade Kvinderne komme
til Roret, hvilket ogsaa vedtoges.

Derpaa kommer Praxagora hjem og maa først gjøre
Rede for, hvor hun har været henne i sin Mands Klæder;
jo, hun har været til Barselfærd hos en Veninde. Manden
fortæller hende saa, at hun nu er Herre i Staten efter
den ny Folkebeslutning.

Det finder hun ganske i sin Orden og fremsætter
derpaa sit Program, som hun sejrrikt forsvarer mod alle
hans Indvendinger: alt Gods skal være fælles; derved
ophæves Pengenes Værdi og Forskjellen mellem rig og
fattig; Kvinderne skal ogsaa være fælles, men for at
forebygge, at alle Mænd søge til de unge og kjønne, skal
de gamle og grimme have første Prioritet, og den samme
Foranstaltning skal træffes i de gamle Mænds Interesse.

Men Børnene da? Ja, alle yngre er alle ældres
Børn; dermed maa Manden lade sig afvise, uagtet han
gruer ved Tanken om alle de unge Labaner, der vil
kalde ham Fader.

Men Husvæsen og Agerbrug? Overlades til Slaverne at besørge.

Processer blive umulige, da Ejendomsforseelser bortfalde af sig selv, og Personsforseelser meget praktisk kan straffes af Kvinderne ved at give Vedkommende smallere Kost. Retslocalerne bruges til Gilder paa Statens Bekostning.

(Endelig vil Praxagora afskaffe Bordellerne:

Saa ønsker jeg, at alle Skøger paa eet Bræt afskaffes.

Ser man det! Hvorfor?

Det ses dog let.

Til Ynglingens første, friske Kraft har Møen Ret.

Ej mer Slavinden, pyntet, med forførersk Kunst
skal røve frie Kvinder Kypris' sødeste Gunst.

I Slavens Seng herefter maa hun stille sin Brunst.)

De næste Acter fremstille Consequenserne af det ny System, først for Ejendomsforholdenes Vedkommende. En skikkelig Borgermand ses ifærd med at samle sin Smule Habundgut for at afleverè det til Fælleskassen efter den vedtagne Lov. Men en skeptisk Nabo forestiller ham, at det er dumt; de fiffige vil nok vide som sædvanligt at eludere den nysindførte Lighed, beholde deres Ejendom og dog faa Del i Goderne, den offentlige Bispisning. Den skikkelige lader sig dog ikke bringe fra sin Pligt; men Skeptikeren er strax betænkt paa at bringe sin Theori til Udførelse:

Hjælp Zeus! jeg maa mig paa en Kløgt belave,
at, hvad jeg har, jeg kan fremdeles have
og dog faa Del i Grødens Folkegave.

Funtus, jeg har det! Frækt, foruden Tøven
gaar jeg did, ta'r Plads og langer til med Sløven.

Saa kommer Turen til Consequenserne paa Kjønslivets Omraade. Man ser en ung Pige og en gammel Kælling i sin bedste Stads paa Mandfolkefangst ved Vinduet, hvor de føre en ikke meget velvillig Forhandling. En ung Mand kommer forbi og vil besøge Pigen, men i Henhold til den ny Lov gjør den gamle sine Rettigheder gjældende og trækker efter et længere Skænderi af med den unge Mand. Men to endnu ældre og hæsligere Fruentimmer gjør hende Byttet stridigt, og den grimmeste gaar tilsidst af med Sejren til den unge Mands Fortvivlelse. Saa ender Stykket efter Skik og Brug med en lystig Chorsang, under hvilken der marscheres af til den offentlige Bispisning.

Komedien er en af Aristophanes' kaadeste, og i Athen var Latteren et farligt Vaaben; desuden kunde den grovkornede sunde Sans, der bryder frem gennem Løjerne, ikke forfejle sin Virkning. Da Platon senere udgav Fortsættelsen af „Staten“, kunde han derfor ikke andet end tage Hensyn til dette Indlæg; det er uden Tvivl netop dette, der har bestemt ham til den udførlige Udvikling af den i første Del udkastede Idé, som optager en stor Del af V. Bog af „Staten“ og næppe har ligget i Værkets oprindelige Plan. Han stræber her at vise sin Tankes Gjennemførlighed og har meget travlt med at væge den mod „de vittige Hoveders“ Spot. Med stor Kraft udvikler han, at det er Vanen, der gjør saadanne Reformere latterlige; enhver af de nu tilvante Indretninger har i sin Tid maattet vække en lignende umotiveret Munterhed og gennemgaa den samme Krydsild af Spottefuglenes Sarcasmer, som en alvorlig Mand kan tage sig let, naar han er overbevist om sin gode Sag. Aristophanes er ikke nævnet, men der er tydeligt nok tænkt paa ham.

For at finde det rigtige Udgangspunkt, hvorfra Platons Reformforslag i deres Detailler lade sig opfatte i Sammenhæng, maa man huske paa, at „Staten“ ikke

er en Stuelærds rent abstracte og rodløse Speculationer; men at dens Tankegang overalt hviler paa eller, om man vil, er hildet af Samtidens Forestillinger, om end den geniale Tænkens Individualitet hvert Øjeblik bryder igjennem disse Skranker og skaffer sig Ruin i Fremsyn, der rækker ud over hans Tid. Og naar Platon med den ægte Tænkens Uforfærdethed og ubønhørlige Consequens med sit Hvorfor angriber selv de ved Religion og Sædvane mest helligede Forestillinger og Institutioner, saa er det jo ogsaa en skøn hellenisk Ejendommelighed.

Til Grund for sin Betragtning af Ægteskabet lægger *Platon* da ogsaa den gamle græske Opfattelse: Ægteskabet er til for Børnenes Skyld, nærmere bestemt: det skal skaffe Staten saa godt Materiale til at forme Borgere af, som muligt. „Brud og Brudgom skal være betænkte paa at skaffe Staten saa smukke og gode Børn som muligt“ hedder det i det posthume Værk „Lovene“, som i dette Spørgsmaal staar paa „Statens“ Standpunkt. Sammesteds forlanges det, at man skal vælge sin Brud af Hensyn til Statens Tarv — ikke to ensartede Naturer sammen — ikke efter egen Behagelighed, og det fremhæves, at gjennem Forplantningen opnaa Menneskene en Form af Udødelighed, som alle naturligt attraa.

Hermed er alt Hensyn til Kvindens ejendommelige Natur i dens supplerende Modsætning til Mandens skudt til Side — Platon var selv ugift —, og idet Forskjellen kun søges i det rent physiske, bliver der ingen anden Udvej tilbage end at søge, saa vidt det lader sig gjøre, at forvandle Kvinderne til Mænd. Platon hævder ogsaa først, at der ingen anden væsenlig Forskjel er paa de to Kjøns Anlæg. Ligesom Hyrden bruger baade Hanhunden og Tævehunden til at bevogte Hjorden, blot saaledes, at han tager Hensyn til, at denne er svagere, saaledes maa ogsaa de højere Stænders Kvinder — kun om disses Opdragelse handler „Staten“ — kunne tjene

Staten lige saa vel som Mændene. Den physiske Forskjel med Hensyn til Kjønnsforholdet kan ikke begrunde nogen afgjørende Modsætning lige saa lidt som Forskjellen mellem langhaaret og skaldet. Der kan ingen Opgaver paavises, som særligt maa betegnes som Kvindernes i Modsætning til Mændene; overalt kan vi kun constatere en Gradsforskjel, ingen Væsensforskjel.

Heraf følger saa, at den Opdragelse, som Tanken har erkjendt at være den bedste for Mændene, ogsaa uden videre maa kunne anvendes paa Kvinderne. De skal derfor deltage i alle Mændenes Sysler og Idrætter, aandelige og legemlige; for de sidstes Vedkommende kunde Platon henvise til Sparta som en delvis Virkeliggjørelse af sine Theorier; endnu mere gennemførte finder han dem hos Skytherne. Den værste Indvending, han kan tænke sig, er karakteristisk nok den, at det vil se *latterligt* ud, naar gamle Koner, „rynkede og uskjønne“, deltage nøgne i Legemsøvelserne; men den afviser han med, at, da det gjælder en saa vigtig Sag, skal man ikke bekymre sig om de vittige Hoveders Spot; Vanen vil snart fjærne det latterlige derved. Kvinderne kan roligt aflægge deres Klæder; de har deres Dyd om sig som et Klædebon; og den Mand, der ler ad en nøgen Kvinde, som øver sig for at tjene Staten, han ved ikke, hvad han ler ad; „thi den Sandhed vil staa fast: det gavnlige er skjønt, det skadelige hæsligt“.

Platon tager saa ogsaa Consequenserne af den ensartede Opdragelse: Kvinderne skal have ganske de samme Opgaver i Statslivet som Mændene, de samme Pligter og Rettigheder, bl. a. ogsaa Værnepligten; uden denne er Reformen kun halv, siger han udtrykkeligt. Den yderste Indrømmelse, som han halvt modstræbende lader smutte ind med et enkelt Sted, er, at man jo kan anvise Kvinderne Plads i Reserven.

Den energiske Fastholden af Forplantningen som

Ægteskabets eneste Opgave fører ogsaa andre Consequenser med sig. Naar det kun er den, det kommer an paa, og naar Kvinderne skal have samme Opdragelse og Beskæftigelse som Mændene, kun være en Slags Gjentakelse af disse, saa maa Hjemmet ophæves; Kvinden havde jo ingen særlige Opgaver forskellige fra Mandens. For at udelukke al Strid om mit og dit skal Kvinderne ligesom Ejendommen være fælles, altsaa Børnene ogsaa; kun derved kan det opnaaes, at alle ere lige interesserede for alle. Forplantningen skal reguleres af Øvrigheden efter dens Indsigt i, hvilke Forbindelser der kan skaffe Staten de bedste Borgere; den skal kun være tilladt i den kraftigste Alder. Børnene skal alle opdrages sammen paa Statens Foranstaltning og under dens Tilsyn. Mændene skal leve sammen i Syssitier som i Sparta, hvis Forfatning paa dette Omraade ikke staar Platons Idealstat saa fjern; den samme Indretning vil han imidlertid ogsaa have indført for Kvinderne.

Som berørt savnede disse Reformforslag paa flere Punkter - ikke Tilknytning til eksisterende græske Forfatninger; men der er dog ogsaa absolut ny Tanker derimellem. Aristoteles fremhæver saaledes udtrykkeligt, at ingen før Platon havde foreslaaet Kvindefællesskab og Kvindesyssitier, d. v. s. Hjemmets complete Opløsning. Vi har imidlertid set, at ogsaa dette udvikler sig consequent fra Platons Grundanskuelse. Naar man ikke vilde tage hans samfundsomvæltende Consequenser, maatte man altsaa rette sit Angreb paa denne; til at ville forene den ene Grundanskuelse med den andens Consequenser var Grækerne for klare Hoveder.

Aristoteles tager da ogsaa bestemt Afstand fra Platons Theorier og hævder Kvindens Inferioritet eller dog Væsensulighed med Manden; Kvinderne er mindre egnede til at herske og kan kun opnaa en ringere Grad af ethisk Fuldkommenhed. Han dadler skarpt den spartanske

Samfundsordning, ved hvilken for megen Ejendom kommer paa Kvindehaand og „man bortgifter Arvedøtre, til hvem man vil“ — altsaa den førplatoniske Opfattelse.

Men til Gjengjæld fremsætter han i sin Ethik en næsten moderne Betragtning af Ægteskabet: Venskab mellem Mand og Kvinde bestaar ved Naturen; thi Menne-sket er ifølge sin Natur væsenligere parvis levende end statsdannende, og Forplantningen er en mere almen-gyldig Stræben hos alle levende Væsner. Hos Dyrene indskrænker Samlivet sig til denne Opgave, men Menne-skene leve ikke sammen for Forplantningens Skyld alene, men ogsaa for andre Livsforholds Skyld. Thi Opgaverne i Livet er fordelt mellem Mand og Kvinde, saa at de supplerer hinanden ved at slaa sig sammen. Dette giver den ægteskabelige Forbindelse dens Nytte og Be-hagelighed, og en yderligere Tilvæxt kan disse faa, naar begge Parter er i Besiddelse af den dem tilkommende ethiske Fuldkommenhed. Børnene anerkjender han dog som et Bindemiddel.

I denne Retning gaa saa den følgende Tids Moral-philosopher videre, men noget væsenligt nyt Tanke-indhold har de neppe nedlagt i Kvindespørgsmaalets Behandling indenfor det antike Liv og den antike Verdens-anskuelse.

Derimod er der endnu et med Platon samtidigt Indlæg i Kvindesagen, som fortjener at fremhæves, ogsaa fordi det ender i omtrent samme Resultat som Aristoteles, skjønt det gaar en ganske anden Vej, ikke Tænkningens, men den praktiske Forstands. Det er de første Capitler af *Xenophons* ypperlige Skrift „om Husvæsen“ (*Oikonomikos*). Xenophon har ganske sikkert været en for-træffelig Ægtemand og Fader, men noget philosophisk Hoved var han ikke; den fribaarne Tænknings Susen, som han vel ogsaa havde fornummet i sit Samvær med Sokrates, var gaaet hen over hans Hoved uden at formaa

at forandre hans jævne Natur; den havde kun givet hans praktiske Forstand et vist Sving, der bragte den ud over det spidsborgerlige. Særlig paa dette Omraade har han saavist intet lært af Sokrates, og den sokratiske Indklædning, som han giver Begyndelsen af Oikonomikos, er kun Form, og det endda en Form, som bringer ham i en pudsig Modsigelse med hans egen Natur og tilsidst ganske afkastes, saa vist som den Sokrates, der taler i den egenlige Bog (udenfor Indledningen), er Xenophon og ikke har det mindste at gjøre med den virkelige Sokrates. Men desto større Værd har Xenophons Arbejde for os i dette Spørgsmaal som et Indlæg, der er dicteret af Følelsen af bestaaende Misligheder og en human Mands gode Villie til at afhjælpe dem uden derfor at storme Samfundsordningen. Vi skal derfor dvæle lidt derved.

I Indledningen skildres de bestaaende Forhold og deres Mangler gennem en Samtale mellem Sokrates og hans yngre Ven Kritobulos:

Sokrates. Sig os nu ærligt, Kritobulos — vi er jo mellem Venner — er der nogen anden, du betror flere vigtige Sager, end din Kone?

Kritobulos. Nej, ingen.

Sokr. Og er der nogen, du taler mindre med, end din Kone?

Kritob. Ikke ret mange, om der overhovedet er nogen.

Sokr. Og har du ikke giftet dig med hende som en ganske ung Pige, da hun havde set og hørt det mindst mulige.

Kritob. Jo, naturligvis.

Sokr. Ja, saa er det da langt mærkværdigere, om hun forstaar noget af, hvad hun har at sige og gjøre, end om hun griber fejl.

Kritob. Mener du da, Sokrates, at de Mænd, som du siger har gode Koner, har opdraget dem selv?

Sokr. Intet er saa godt som at undersøge. Jeg skal ogsaa forestille dig for Aspasia, som kan oplyse dig herom med langt større Sagkundskab end jeg. Forresten mener jeg, at en Kone, der er dygtig til sin Gjerning i Husvæsnet, meget godt kan maale sig med Manden i Fortjeneste. Sædvanlig kommer jo Godset tilhuse ved Mandens Arbejde, men gives for største Delen ud ved Kvindens Forvaltning; og naar dette gøres godt, voxer Formuen, naar det gøres daarligt, svinder den.

Efter at Grundstemningen saaledes er given, udføres Detaillerne gjennem Sokrates' Referat af en Samtale, han har havt bl. a. ogsaa om dette Emne med en vis Ischomachos, Typen paa den attiske Gentleman,¹⁾ utvivlsomt en rent fingeret Person, Xenophons Ideal af en Mand og for saa vidt identisk med ham selv.

Sokrates. Ogsaa det vilde jeg gjerne have at vide af dig, Ischomachos, om du selv har opdraget din Kone til at være, som hun skal, eller hun forstod at bestride sine Pligter, da du modtog hende af hendes Fader og Moder.

Ischomachos. Nej, hvad skulde hun vel forstaa, Sokrates, da jeg fik hende; hun var jo knap femten Aar, da hun flyttede sammen med mig, og indtil da havde hun jo levet under stræng Opsigt, for at se saa lidt som muligt, høre saa lidt som muligt og spørge saa lidt som muligt. Mener du ikke, jeg maatte være glad, om hun, da hun flyttede til mig, bare forstod at forvandle Uld, hun fik udleveret, til Klæder, og havde set, hvordan man sætter Pigerne Spindearbejde for? Men forøvrigt var hun, da jeg fik hende, meget vel op-tugtet i Maadehold overfor Mad og Drikke, noget

¹⁾ καλὸς καὶ γαῖός.

som jeg finder af stor Vigtighed baade for Mand og Kvinde.

Sokr. Men i alt andet har du selv, Ischomachos, opdraget din Kone til at være istand til at passe sin Dont?

Ischom. Ja, men rigtignok først, efter at jeg havde ofret til Guderne og bedet om, at jeg maatte faa Held til at lære hende og hun til at nemme, hvad der var bedst for os begge.

Sokr. Og din Kone, deltog hun ogsaa i disse Ofringer og Bønner?

Ischom. Ja, det gjorde hun rigtignok, og hun lovede højt og helligt for Gudernes Aasyn, at hun nok skulde være, som hun burde, og det var ganske klart, at hun vilde blive en opmærksom Elev.

Sokr. Men i Himlens Navn, Ischomachos, hvad begyndte du med at lære hende? Det maa du endelig fortælle mig, for det vil være mig en større Nydelse at høre din Fortælling derom, end om du skildrede mig det mest storartede Væddeløb eller Gymnastikkamp.

Ischom. Aa, jeg forelagde hende omtrent følgende Spørgsmaal, Sokrates, da hun var bleven en Smule fortroligere og havde fundet sig lidt tilrette: ¹⁾

Sig mig engang, Kone, har du nogensinde tænkt over, hvorfor jeg har taget dig og dine Forældre givet dig til mig? At det nemlig ikke var af Forlegenhed for en, vi kunde dele Seng med, det staar sikkert ogsaa dig klart. Men idet jeg paa mine egne Vegne og dine Forældre paa dine tænkte over, hvor vi skulde finde den bedst mulige at være fælles med om Gods og Børn, saa har jeg valgt dig og dine Forældre efter det Udvalg, de havde, mig, om jeg tør sige det uden Ubeskedenhed.

¹⁾ De her anvendte uoversættelige græske Udtryk bruges om Husdyr, der blive tamme og æde af Haanden.

Hvis nu Gud engang giver os Børn, saa vil vi i Forening overveje, hvordan vi kan opdrage dem paa bedste Maade; det er jo nemlig til vort fælles Bedste at faa saa gode Medhjælpere og Alderdomsstøtter som muligt. Men foreløbigt er jo i hvert Fald vor Ejendom her fælles for os. Thi alt, hvad jeg har, gør jeg til Fælleseje, og du har ogsaa lagt hele din Medgift i den fælles Kasse. Og vi skal ikke smaaligt regne efter, hvem af os der har leveret det i Omfang største Bidrag, men vi skal føle os overtydede om, at den af os, der er den bedste Fælle, har givet det værdifuldeste Bidrag.

Hertil svarede min Kone:

Aa, hvilken Hjælp kan jeg yde dig? Hvad Evne har jeg? Nej, alt ligger i din Haand; min eneste Opgave var at være skikkelig og ordenlig, sagde Moder.

Ja vist saa, Kone, sagde jeg, det har min Fader ogsaa sagt til mig. Men det er jo dog en ordenlig Mands og en ordenlig Kones Opgave at sørge for, baade at det, de har, kan være i den bedst mulige Forfatning, og at de kan lægge saa meget som muligt til paa en hæderlig og ærlig Maade.

Hertil sagde min Kone: Øjner du da noget, jeg kan gjøre, for at hjælpe til med Formuens Forøgelse?

Ja, det gjør jeg rigtignok, svarede jeg; hvad Guderne har skabt dig med Evne til, og hvad Skik og Brug godkjender, det skal du søge at gjøre paa bedste Maade.

Ischomachos udvikler derpaa, at Ægteskabet for det første tjener til Slægtens Forplantelse og til at skaffe den enkelte en Støtte paa hans gamle Dage i Børnene; men desuden kræver Menneskenes Levevis en Samvirken af to forskjellige Kræfter: en udadgaaende, der samler tilhuse, og en indadvendt, der holder Orden paa og vaager over det erhvervede og tager sig af Børnene. Den første Virksomhed ligger efter Naturens Anvisning særligt for Manden paa Grund af hans større aandelige

og legemlige Kraft og Udholdenhed; den sidste for Kvinden med hendes større Ømhed for de spæde Børn og hendes ængstelige Omhyggelighed. Da Mand og Kvinde saaledes udfylde hinanden, er Ægteskabet en nødvendig Institution, begrundet i Naturen og helliget ved Skik og Brug. Han sammenligner Hustruens Virksomhed med Bidronningens og ender med at udkaste følgende idylliske Billede af den dygtige Husmoders Stilling i Huset.

Og det skjønneste vil være, naar du viser dig dygtigere end jeg og gjør mig til din Tjener, og naar du ikke behøver at være bange for, at du, naar du bliver ældre, skal blive mindre agtet i Huset, men kan føle dig forvisset om, at du, alt efter som du bliver ældre, vil være desto mere højagtet, jo dygtigere du viser dig som min Arbejdsfælle og Vogterske af Formuen for Børnene. Thi det skjønnest og godes Væxt beror ikke paa Ungdom og Skjønhed, men paa Dygtighed overfor Menneskelivets Opgaver.

Den derpaa følgende Fremstilling af, hvorledes Ischomachos bibringer sin Kone Sans for Orden og for en fornuftig Anvendelse af Husets forskjellige Rum, er der ingen Anledning til her at dvæle ved. Derimod er følgende lille Samtale, som han anfører som Bevis paa sin Kones Villighed til at tage efter de meddelte Lærdomme, saa karakteristisk for Grækernes sunde Tankegang og Udtryksmaade, at den nok fortjener at medtages.

Ischom. Da jeg engang lagde Mærke til, at min Kone havde sminket sig dygtigt med Blyhvidt og Krap for at synes hvidere og rødere, end hun i Virkeligheden var, og at hun gik med høje Hæle, for at lægge noget til sin Væxt, sagde jeg til hende: Sig mig engang, Kone, naar finder du, at jeg er den bedste Fælle i Pengesager, naar jeg lader dig se accurat, hvad jeg har, og hverken slaar stort paa, som om jeg havde mere, end jeg har, eller

holder noget af, hvad jeg har, hemmeligt for dig, eller naar jeg vilde prøve paa at stikke dig Blaar i Øjnene og lade, som jeg havde mere, end jeg har, og førte dig bag Lyset ved at vise dig uægte Sølvtoj og Smykker med Træ indeni og ved at give imiteret Purpur ud for ægte?

Hun afbrød mig strax og sagde:

Sig dog ikke saadan noget! Gud forbyde, at du skulde bære dig saaledes ad; for hvis du var saadan, vilde jeg ikke kunne elske dig af Hjertet.

Saa sagde jeg: Vi er jo dog flyttet sammen, Kone, for ogsaa at dele vore Legemer med hinanden, ikke sandt?

Jo, man siger jo saa.

Naar vilde du da finde mig mest tilfredsstillende i det legemlige Fællesskab, naar jeg stræbte at holde mit Legeme sundt og kraftigt, og derfor virkelig viste mig for dig med en sund Farve, eller naar jeg præsenterede mig indgnedet med Mønnie og malet under Øjnene og plejede Omgang med dig, idet jeg bedrog dig og lod dig se paa og røre ved Mønnie i Stedet for min egen naturlige Hud?

Jeg holder ikke mere af at røre ved Mønnie end af at røre ved dig selv; heller ikke ser jeg med større Fornøjelse paa kunstig Kjødfarve end paa din egen naturlige Farve eller paa undermalede Øjne end paa dine egne i sund og naturlig Tilstand.

Ja, men saa maa du ogsaa være overbevist om, at jeg ikke finder mere Behag i Blyhvidt og Krap end i din naturlige Farve; men ligesom Guderne har ladet Heste finde mest Behag i Heste, Kør i Kør og Faar i Faar, saaledes finde ogsaa Menneskene mest Behag i det menneskelige Legeme i ren og uforvansket Tilstand.

Ischomachos viser endnu sin Kone, at saadanne Toilettekunster saa saare let opdages og da vække

Væmmelse, og at Bevægelse og Virksomhed er det bedste Middel til at bevare et sundt og fribaarent Udseende, og baade han og Sokrates tillægge aabenbart denne Sejr over den kvindelige Forfængelighed stor Betydning.

En Ting savne vi ved alle disse græske Betragtninger over Ægteskabet: det erotiske Moment. Intet kan være endog en Mønsterægtemand som Ischomachos fjernere end en saadan „selvbenægtende“ Bøjen sig under Elskovens Majestæt som den, der udtaler sig i den smukke lille tyske Elskovsvisen (fra 15. Aarh.)

Wo sollt' ich mich hinwenden,
liess' mich die Güte dein,
zeig' mir dasselbig' Ende,
so möcht' ich fröhlich sein,
und auch mit Muthe singen
zu Dienst und Liebe dir.
Doch nichts kann ich vollbringen,
ach, nichts will mir gelingen
ohn' dich, das mag wohl sein!

Hvis ikke de følgende Vers oplyste om Sammenhængen, kunde man meget godt antage disse Ord for henvendte til Gud, og Melodien til dem er da ogsaa karakteristisk nok i meget nær Familie med Melodien til Psalmen „Befal du dine Veje“.

Endnu stærkere træder maaske Modsætningen frem, naar man sammenligner Xenophons nøgterne Ægteherre i Hvedebrødsdagene og hans rolige, naturlige Omtale af det sanselige Moment med et Digt som følgende af *Rückert*:

Nun komme, was liebet, nun komm' es zu zweier
verliebten Verlobten vermählender Feier!
Die Schöpfung, die sonst sich um Liebe gedrehet,
sie dreh' sich in Lieb' um die Braut und den Freier!

Das Zimmer, sich wandl' es in Gärten des Himmels;
 der Winter, verzaubert zum Frühlinge sei er!
 Der Odem der Liebe, statt Ostwindes dien' er;
 den stockenden Lüften die Regung verleih' er!
 Der Blick der Geliebten ersetze die Sonne,
 aus drängenden Knospen die Rosen befrei' er!
 Komm, Nachtigall, sing uns ein Lied hier wie jenes,
 wodurch dir im Nest sich beleben die Eier!

— — —
 Wir pflanzen im Garten zum Baum der Erkenntniss
 den Baum des Genusses; still wurzelnd gedeih' er!
 Sanft schwelle der Apfel und winke vom Zweige,
 und seinen Geniesser der Sünde nicht zeih' er!
 Die Unschuld ist wieder durch Liebe gewonnen;
 der Geist fühlt im Bande der Sinne sich freier.
 Profane! wir wollen die Weihe beginnen;
 hinweg, Ungeweihte, den Blick, den Entweiher!
 Nacht, heilige Göttin, Allmutter des Lebens,
 zieh um uns den Himmel, den bräutlichen Schleier!
 Wir ruhen im Dufte des Schleiers der Liebe;
 hell tönet vom Himmel die mystische Leier.

Enhver, der har germanisk-gothisk Blod i sine Aarer
 — de romanske Folk tænke i dette Capitel endel
 anderledes —, vil vistnok føle sig tiltalt af dette Digts
 Poesi, og det ikke blot paa Grund af den mesterlige
 Form. Men paa den anden Side, naar man lægger
 Mærke til, hvorledes det sanselige her er sublimeret op
 i Regioner, hvor det dog ærligt talt ikke har noget at
 gjøre, saa forstaar man, hvorledes den romantiske Op-
 fattelse af Forholdet mellem Mand og Kvinde fra sin
 himmelhøje Flugt kan styrte ned i Afgrunde, hvorom
 den ethiske græske Anskuelse, der træder med fast Fod
 paa den moderlige Jord, ingen Anelse har, og man faar
 noget af den samme Fornemmelse, som naar man stiller
 et gammelt attisk Gravmæle, hvor Mand og Kone i

„stille Storhed“ række hinanden Haanden til Afsked, sammen med et af de moderne Familiegravmæler, som det vrimler med f. Ex. paa Italiens større Kirkegaarde, hvor der paraderes og demonstreres med den mest utrøstelige Jammer og andre stærke Sager: man føler, at vor Blodfattigdom, vore hidsede Følelser og højt spændte Nerver nok kan behøve noget af det Jern, som ydes renest og bedst af den græske Oldtid.

Foredrag holdt i Selskabet for Historie, Litteratur og
Kunst. 1888.

